

ADANADAN GELEN VAZO

Remzi Oğuz Arık
Kültür Bakanlığı Arkeoloğu

1 - Adanadan yollanan ve bugün Ankara Arkeoloji Müzesinde bulunan vazo, bir Pyksis yani bir kadın itriyat veya süs kutusudur. Adana tüccarlarından birinin elinde iiken o, Atatürk'e hediye etmek üzere Ankaraya göndemiş,

1.

ve sonra müze satınalmıştır. Alt ve üst kenarlarda, bir iki ufak kırıktan başka bir sakatlığı bulunmayıp çok güzel korunmuştur. Kapağı gelmemiştir.

Üstüvane biçiminde olup ağız ve dip yanları "scoties" ve tores'lerden meydana gelen silmeler, süslerle işlenmiştir. Yüksekliği 12 santimetre ve 2 milimetre, kutru 11,5 santimetre ve 1 milimetredir. İnce, pembemsi hamurdan yapılmış-

tır. Vazonun dışyüzü biraz mat ince siyah cila ile örriilü olup kabartma şekilleri açık kırmızı veya pembemsi kırmızı bir renikle ışmaktadır.

Ağız ve dip yanlarının arasındaki gövde kısmı, bu iki kenardan dokuz milimetre derinde olup üstünde firdolayı kabartmalar bulunmaktadır. Kabartmaların yüksekliği 2,5 milimetredir.

2 - Kabartmalar Mitolojik bir mevzu anlatmaktadır. Ortada süslü, iki tekerlekli bir araba (bioge) ve onu çeken ilki aslan bulunmaktadır. Aslanların üstünde biri rübaş çalan, öteki ok atan iki minik Eros; arabanın üstünde ise geniş, bol elbiseli başı örtülü bir kadın oturmaktadır. Kadının başında meşe dalından bir taç ve onun üstünden arkaya sarkan geniş örtli; sağ elinde bir "tympamun"

veya tef, sol elinde .bi-r asa bulunmakta ve bu işaretler onun "Kybele" olduğunu anlatmakta, sağ elindeki tef, "dünya" yı ifade etmektedir. Aslanların önünde (bakana göre sağda) "Mercure" yahut (Hermes) yürümektedir. Genç Tanrı başında kanatlı "Petase" denen şapka; sağ elinde "Caducee" denen asa ve omuzlarında dalgalanan bir harmani taşımaktadır. İleriye yürümesi onu araba üstündeki ana Tanrıya bakmaktan ve adeta onun buyruğuna kulak verir vaziyette durmaktan vazgeçirmektedir. "Mercure" ün arkasından Neptune veya

(Poseidon) bulunuyor. Denizler ve sular Tanrısı, her zaman olduğu gibi, sa- kallıdır; başında bir çelenk, sol elinde "Tridens" denen yaba veya asası, omuzun- da bol harmanisi görülmektedir. Başı yandan gösterilmiştir. Neptune'un arkasın- da Jupiter'in eşi Junon veya (Hera) geliyor. Ana-Tanrı tam giyilidir: Yani, "ehiton" un üstünde "peplos" u; başında tacı, sol elinde asası vardır. Sağına (bakana göre: Sola) dönmüş konuşuyor; elile yeni verilen bir şeyi yokluyor gi- bidir.

III.

3 - Bu yürüyen Tanrılar kfilesi, soldaki min k "Eros" ve "Neptune" bir yana bırakılırsa hep sağa yani arkaya bakıyor ve biraz bekliyor gibidirler; beklediklerinin ne olduğunu anlıyoruz; ilkin arabada uzanmış oturan Kybele'in dizleri dibinde bir genç kız yürüyor. Tam giyimli, saçları toplanmış, sol elinde bir başak, bir meyva veya çiçek; sağ elile geniş mantosunun ucunu tutup kaldı- ran bu senç kız Kybele ile konuşuyor ve elindeki demeti ona sunuyor.

4 - Bu genç kız bir elçiye benziyor. Bunu yolhyanlar ağır ağır a11kadan geliyorlar. Bunlar çiftler çiftler yürüyen veya, en ahenkli, dnce danslardan birini yapa yapa ilerliyen on genç kızdır; hepsi tam giyimli olup "chiton" ları üstün- deki bol ve güzel "chimacion" yani mantoları yürüyüş ahengine uyarak ölçülü dalgalar yapmaktadır. Öndekii:terden sağda (bakana göre solda) yürüyenin sağ elin- de bir komedya maskesi, bir ucu iğri sopa, solunda bir tef vardır; solda yürüye- nin sağ elinde ne bulunduğu belli değildir; sol eli düşünceli, biraz imrenir gibi çenesine dokunmaktadır. İkinci çiftin sağda yürüyenini sağ elini mantosuna geçir-

IV.

mıştır; başında sakallı bir adam maskesi vardır; sol elinde bir kılıç tutmaktadır. Solda yürüyen, ince ıbir dikkatle öne eğilmiş olup sağ elinde tuttuğu bir ince çu- bukla, sol elinin tuttuğu bir "küre" veya alem üzerinde, yıldızlar arasında bir noktayı gösterir gibidir. Üçünrii çift birbirinden biraz aralıklı görünmektedir. Sağdaki bir süslü "cithare", solda ve arkadaki bir rifte fülüt çalmaktadır. "Cithare" çalanın başında defne veya zeytin dalından bir çelenk; ötekinin başında ise saçların tepesini firdolayı saran ıbir irit ¹bulunuyor. Çıplak kolları serbestçe

gömleğinin omuzundan dışarı fulamıştır. Dördüncü çiftin sağda yuruyeni sade bir rübab çalmakta; solda yürüyen geniş harmanisine bürünmüş, ileri bakmak- tadır. Sol eli, göğüs hizasında mantosunu ileri itmekte; başında bir çelenk taşı- makta ve sağ elinde tuttuğu şey belli olmamaktadır. Beşinci çiftin solda bulunanı iki elinde bir açık parşömen tutarak sağdakine bakmakta, bu da çıplak kolları arasındaki sade rübabın sesine kendi sesini uyduruyor görünmektedir. Bütün bun- ların ayağında ince, sade sandallar bulunmaktadır.

Bunların Yunan-Roma mitolojisindeki (Muses) ler olduğu şüphesizdir. Birinci çiftin solundaki hatırlamak İlahı ve hitabet Muse'i Polymnie; sağdaki, dram ve UıUumiyetle pastoral şHr, komedyta Muse'ü Thalie'dir. İkinci çiftten soldaki felekiyat Muse'ü Uranie, sağdaki tragedie san'atkarının içine nağmeler doğduran Melpomene'dir. 3 üncü çiftin öndeki "erotique" şiiri ,ilham eden Erato; berideki neşe ve zevk şiirinin perisi Euterpe'dir. Burada Erato bir "Appollon Musagete" e daha çok benziyor. Hele "Muses" !erin sayısının fazlalığı, bu benzet- meği kuvvetlendiriyor. 5 inci çHtin sağda rübab çalan Terpsichore'dur ki dans Muse'üdür; soldaki tarih Muse'i Clío'dur. 4 üncü çiftten sağdaki için bir şey söylemek zordur; belki de, composition'da muvazene ve ahengi temin etmek üzere zanaatkarın ilave ettiği, tekrarlanmış bir parçadır. Fakat soldakinin düşünce ve güzel söz perisi Calliope olması gerektir; durumu, epique şiiri hatırlatmaktadır.

5 - Bu mezu neyi anlamaktadır?

Bütün bu merasim, Ana Tanrı Kybele'in şerefine yapılmaktadır. Tanrıçanın önünde bir elçi gibi, elindeki çiçek ve başak demetini sunan genç kızın bir mev- simi temsil etmesi, ve Ana Tanrıya tapan beldenin saygı ve sevgisini göstermiş bulunması muhtemeldir'. Kilikya'da Kyhele'i özel olarak takdis eden iki beldeyi hatırlıyalım: Aegae (şimdiki Ayas?) ve Tarse (Tarsus). Bu deniz kıyısı yer- lerde Neptune, Meroure ve Junonun da çok saygı gördüğünü düşünürsek bu me- rasimi nakleden Pyksis'in oralarda yapılmış olması çok ihtimal içine girer. Tar- susun figürin ve seramik atelyeleri klasik çağda en ünlü eser verenlerdendi.

6 - Eserin değerine geliñnce:

İstil bakımından ,eserde bir "eclectisme" görünmektedir. Neptune'ün başı, saçları ile Mercure'ün, Juno'nun ve öt-eki şekillerden bir kısmının gözleri, [M.

Ô.] V inci asrın ,ilk yamına rastlıyan ve "style severe" denen istilde işlenmiştir. KJbele'in önünde, ona hediyeler getiren genç kızın duruşu, sağ elile mantosunu kavrayışı Atina Arkopolü'nde bulunan aılkaytk "core" lerin duruşunu, gülüşünü andırıyor. Fakat; rübabların, fülütlerin sesine uyararak çok ahenkli bir dans ölçüsü ile ilerliyen "Muses" ler grupunda olsun, Tanrılar grupunda olsun., giyimlerindeki bol, ağır, derin kıvrımlar; irili ufaklı Tanrıların benzindeki ağır- başlılık, yumşak ve tatlı gülümseme, kımıldanma ve yürüyüşlerdeki ölçülü hal.;

M. Ô. V inci ve IV üncü asırların "style libre" ini hatırlatıyor. Saçların ince bir örtü içine hapsedilip tuvalet biçimi bu sez yi artırıyor.

Bununla beraber, Kybele'in yüzünden ve giyiminden tutunuz, Juno'nun, Mercure'ün - biraz Apollon "Musage" i andıran Erato zannettiğimiz - Muse'e kadar, bazılarının mantolarında gördüğümüz dalgalanışlar; gövdelerdeki fazlaca

"dehanchement", ışık - gölgenin birbirini ardından gelmesi ile elde edilen plastik "effet" nin biraz lüzumundan fazla kullanılmış olması... gibi bazı istil meselesi veya istil zayıflığı eseri birdenbire gençleştirip Hellenistik çağdan sonraya atmak- tadır. Aslanların ağız, gözleri, başları ile Kybele'in arabasındaki süsler ve fülüt çalan "Muse" lerin yüzündeki naturalist bozukluklar., istile bir Roma çağı çeş-nisi getirmekte gecikmiyorlar.

§ V

ikonografik bakımından ise eserin gençliği daha çok meydana çıkıyor. Bir kere "Muses" leni tam olarak ve bütün özel alametleriyle teşekkül etmiş bulmaktayız. Hepsinin "attributs" leri Roma çağındaki şair ve hatiplerin "Muses" lere vermediği pekiştirdikleri tafsilat ve açıklıklardır. "Procession" da bu ,iki grup halinde "Muses" leri bölmek, öndeki dördünün daha çok "Meditatif" durumda, arkadakileri ise daha çok "emotif" durumda göstermek., Roma çağında yapılmış seramik ve maden kaplarda, lahitlerde sık sık gördüğümüz "conventions" lar-

dandır. {Örnek olarak, Louvre Müzesindeki "Muses'ler La:hit'i" ni göstermek isteriz.]

Sonra; Kybele'in arabasını çeken aslanlar üstündeki Eros'ların varlığı da Roma çağında, Ana-Tanrı "culte" ünün ortaya çıkardığı hususiyetlerdetidir. [Bu Eros'lardan sağdakinin Atys olması çok mümkündür.]

Teknik bakımından da eserin Roma çağının izlenini taşıdığını sanıyoruz. Yukarda söylediğimiz gibi, vazunun asıl hamuru pembemsidir. İçi ve dışı, mat, ince bir siyah dila ile örtülmüştür. Kabartmalar, hamurun asıl renginde bırakılmıştır. Kabartmalar kalıpla kabın üstü:ie sonradan tatbik olunmuştur. Şekillerin

VI.

üzerinde yer yer, sonradan, bıçakla yapılmış düzeltmeler; ille alt kenarda gorulen ve "composition" u firdolayı kuşatan derin çizgi bu "applique" tarzının delilleridir. Böyle kalabalık bir menu zaten kapların üstünde, daha çok, Roma çağında bulduğumuz işlerdendir. Sözelimi: Roma çağındaki bütün "stele" ler, lahit-ler, maden ve seramik kaplar üstündeki kabartmalar, gevezelik denecek **bir** elements" bolluğu ve yığını içindildirler. (Türkiyenin her müzesinde bu çağın

lahitlerine rastlamak kolaydır. Hele; "Sidamara .Lahitler" denen örnek bu hu• susta çok değerli bir belgedir.] Zanaatlıdır, boş yer bırakmaktan korkuyormuş gibidir. Zaten; Alexandrin çağından sonra, pişmiş topraktan yapılan kaplar ü5tiinde - maden kapları taıktit edilek - böyle kalıpla kabartmalar yapmak **adeti** yerleşmiştir. Roma çağı - söz gelimi Antonenler ve Flavians'ler devri.. • Bu adeti sık sık ve seve seve tatbik eylemiştir.

7 - Sonuç.

Kapağı bulunmayan bu güzel tuvalet kutusu tarih, arkeoloji, san'at tarihi, mitoloji bakımından pek değerli bir eserdir. Anadolunun cenubundaki iki belde- mizin tarihi için; Tanrı tiplerinin, ılasik devirlerde büyük heykeltraşların yap• ağı örneklerine şahitlik yaparak arkeoloji için; tielenistik ve Grekoromen devir- lerindeki san'at anlayışını ortaya bir kere da.h koyarak san'at tarih için; ve nihayet riirlü tanrıların tiplerini, alametlerini, tapınma biçimlerini ibize tanıtarak Yunan - Roma mitoloji ve i!konografisi için... Bu -eser sahiden temiz iç açıcı bir vesikadır. San'at Muses'lellinin böyle tam olarak gösterildiği ufak eserler hemen pekaz ellinize geçmiş gibidir. Kyıbele'nin hem sevgilisi hem ölümlüsü olan Atys'in bir minik Eros halinde Ana Tanrının asLımlarını yürüme i de az bulunur vesikalardandır.

Hulasa, Adanadan yollanan Pyxis pek deę,erli bir kaza.açtır.